

HISTORICKÝ
KATECHISMUS
PRE
SLOVÁKOV.

(S)

NAPÍSAĽ
FR. V. ŠRSINEK.

— TREGIE VYDANIE. —

RUŽOMBEROK.
GLAČOU A NÁKLADOM KARLA SALVU.

 CENA 20 HAL.

HISTORICKÝ
KATECHISMUS
PRE
SLOVÁKOV.

○

NAPÍSAĽ
FR. V. SASINEK.

— TRETIE VYDANIE. —

RUŽOMBEROK.
GLAČOU A NÁKLADOM KARLA SALVU.

1. *Kto si ty?*

Ja som Slovák.

2. *Prečo si Slovák?*

Lebo pochádzam zo slovenských rodičov, ktorých otcovia, dedovia a pradedovia boli synami slovenského národa.

3. *K akému kmene patria Slováci?*

Slováci patria ku kmene slovanskému.

4. *Ktorí patria ešte ku kmene slovanskému?*

Ku kmene slovanskému patria ešte Rusi, Česi, Poliaci, Horvati, Srbi, Bulhari, Slovinci a Lužičania.

5. *Koľko je Slovanov na svete?*

Slovanov všetkých je vyše 120 miliónov, a preto sú oni jedným z najpočetnejších národov.

6. Kedy povstalo meno Slovanov?

Meno Slovanov povstalo až v 6. storočí po narodení Krista Pána.

7. Jako sa pôvodne menovali Slovania?

Najstarší dejepisec grécky, Herodot, okolo r. 444 pred narodením Krista Pána menoval ich spoločným menom Thrakami.

8. Čo o Thrakoch piše Herodot?

Že sú po Indoch najpočetnejším národom na svete, a keby boli spojení pod jednou vládou, že by im žiadna moc nebola v stave odolať.

9. Kde bývali Slovania?

Starí Slovania bývali vo väčšej časti Európy, ale časom skrzes Grékov, Rimánov a Nemcov mnohí z nich boli podmanení a vyhubení.

10. Nosili-li Slovania len meno Thrakov?

Starí Slovania, krem spoločného mena Thrakov, nosili aj iné zvláštne mená, najviac ale meno Getov.

11. Prečo starí grécki spisovatelia menovali ich Getami?

Starí spisovatelia menovali ich preto Ge-

tami, poneváč sa hlavne zaoberali roľníctvom, a grécko slovo gétes znamená toľko čo roľník.

12. Ktorých Slovanov hlavne menovali Getami?

Tých, ktorí od Dunaja a Visly bývali na sever a východ Európy.

13. Ako ešte menovali týchto Slovanov?

Grécki a rimanský spisovatelia pozdejšie miesto Getov chybne písali ich tiež Gotami; čo učinilo veľký zmätok v dejepise.

14. Ako ešte menovali tí Getovia?

Tí Getovia, ktorí bývali medzi Vislou a Diestrom, menovali boli aj Vislavania, a toto meno potom byzantickí dejepisci skrátili na Slavania.

15. Ako meno Vislavania čili Slavania stalo sa všeobecným menom starobytych Thrako-Getov?

Ked Huni čili Volgari (Bulgaroi) od rieky Volgy (Bulga) v druhej polovici štvrtého storočia po Kristu uderili na Vislavanov, zčiastky ich buď sebe podmanili, buď k sebe pripojili alebo vyplášili. Tito zaplašení Vislavania, čili Slavania hrnuli sa západne za Vislu a stredný Dunaj, južne ale za dolný Dunaj a vŕalením svojím prišli k takej povesti, že

spisovatelia ich meno preniesli aj na iných ich thrakogetských súkmenovcov.

16. Ako teda potom menovali predkov našich?

Menovali ich Slovanmi uhorskými čili u hôr karpatských bývajúcimi; územie ale, ktoré medzi stredným Dunajom a Karpatmi obývali, menovali Uhorskom čili Ugoriou: z čoho povstalo potom i meno Ugaria čili Ungaria.

17. Kto je teda najstarším národом v Uhorsku?

Najstarším národom v Uhorsku sme my Slováci, lebo naši predkovia tu bývali od nepamäti sveta.

18. Mali-li Slováci panovníkov?

Slováci v starej dobe nemali panovníkov, ale viedli život patriarchálny: každý rod žil pohromade a tvoril zádrugu, na čele ktorej bol hlavou otec a po jeho smrti najstarší z rodu. Také miesta, kde súrodáci bývali na území dedov svojich, menovali dedinami. Keď ľudia z rozličných rodov niekde sa spolu osadili a utvorili osadu čili obec, na jej čele stál starosta, a majúc po boku kmefov čili starších z ľudu, spravoval obec. Keď časom povstalo viac dedín a obcí, desať obcí

malo svojho desiatnika, sto obcí čili stoliča mala na čele svojho stotníka. Stotníci rozličných stolič menovali súpanmi čili županmi. Až keď Nemci začali dorážať na Slovanov, župani vyvolili zpomedzi seba hlavného vodcu a veliteľa čili panovníka.

19. Ako Slovania menovali panovníka?

Slovania naddunajskí, obznámiac sa s hodnosťou slovanských panovníkov pod byzantskými cisárm, menovali panovníkov svojich kráľami; lebo grécke slovo *kiralis* znamená panujúceho.

20. Ktorí boli kráľami Slovákov?

Nakoľko nám dejepis poskytuje svetlo, na začiatku 9. storočia, kráľom bol Privina, majúc sídlo svoje v Nitre; po ňom bol Mojmir I., ktorý zaženúc nemčúrskeho Privinu, pripojil Slovensko k Morave.

21. Či Slovensko i pri Mojmirovi prestalo byť kráľovstvom?

Neprestalo; lebo keď Ludvik cisár potlačil Mojmiria I., učinil Rastislava kráľom Moravy, Svatopluka I. ale kráľom Slovenska.

22. Kto bol najmocnejším kráľom slovenským?

Najmocnejším kráľom slovenským bol Svatopluk I., ktorý nie len Moravu odňal

Rastislavovi a podriadil si českého Bořivoja, ale potom i Pannoniu čili Zadunajsko odňal Nemcom, takže nemecký kráľ Arnulf ani s pomocou horvatského Bracslava a bulharského Arpáda neboli v stave mu ju odňať.

23. Čo sa stalo s državou veľkomoravskou po smrti Svatopluka?

Ked' Svatopluk I. r. 894. umieral, rozdelil državu svoju medzi troch synov: Predslava ustanobil za kráľa, dajúc mu Uhorsko; Mojmírovi II. udelil Pannoniu, Svatoplukovi II. ale Moravu za údelné kniežatstvo, s tým napomenutím, aby boli podriadení najstaršiemu bratovi Predslavovi.

24. Či synovia Svatopluka I. zachovali jednotu a pokoj medzi sebou?

Nezachovali. Po smrti Predslava i Mojmíra II. i Svatopluk II. osobovali si právo na kráľovský trón. Povstala medzi nimi domáca nešfastná válka. Nemecký cisár Arnulf podporoval (dľa dávnej nemeckej politiky) slabšieho Svatopluka proti mocnejšiemu Mojmírovi; áno aby Mojmíra tým snadnejšie zničil, spojil sa s horvatským kniežatom Bracslavom a bulharským Arpádom proti nemu.

25. Kto bol Arpád?

Arpád bol kniežatom a vodcom Turkov

a Kozarov, s ktorými osadil sa v dolnom Uhorsku.

26. Kto boli tí Arpádovi Turci?

Boli slovanskí Huni čili Bulhari, ktorí vedľa Kaspického mora tiahli sa ku Kavkazu a pre náboženstvo mahomedánske Turkami od Byzantincov nazvaní boli.

27. Prečo ti Turko-Bulhari opustili svoje staré sídlo?

Preto že maďarski Pečenci a Polovci (Besenyők és Kúnok), prevaliac sa cez rieku Volgu, uderili na nich a vypudili ich zo sídel, rozložiac sa medzi Volgou a Donom (Atel kai Uzu).

28. Čo sa stalo s Turko-Bulharmi, ked' boli vypudení zo sídel svojich?

Jedna časť presťahovala sa za Kavkaz do Persie, druhá ale pod vodcom Lebediášom k riekam Ingul a Ingulec nad Čiernym morom.

29. Čo sa stalo s Turko-Bulharmi nad Čiernym morom?

Kozari, ktorí už predtým vládli nad Turko-Bulharmi, aby týchto sebe proti návalu Pečencov a Kumánov získali a sriadieli, chceli im dať akúsi samostatnosť a politickú sria-

denosť. Z tej príčiny chceli ich hlavného vojevodu (βοεβοδον) Lebediáša ustanoviť kniežatom; ale keď to tento nechcel prijať a odporúčal na tú hodnosť Arpáda Salmucoviča, tento stal sa kniežatom. Tento aj skutočne dľa zákona (ζακανον) kozarského vyzdvihnutý bol na štite a vyhlásený za knieža Turko-Bulharov.

30. Zostali-li Turko-Bulhari na území Lebediáša s Arpádom?

Nezostali. Ačkolvek jedna časť Kozarov od kozarského Khana sa odtrhla a pripojila k Arpádovi, tento s Turko-Bulharmi a so spojencami kozarskými musel uhýbať presile Pečencov a Kumánov k Prutu, Seretu a nad ustím Dunaja.

31. Zostali-li Turko-Bulhari a Kozari nad ustím Dunaja?

Nezostali. Okolo r. 888. vypukla vojna medzi Byzantíncami a poddunajskými Bulharmi. Cisár najal proti týmto Arpádových mahomedánskych Turko-Bulharov a Kozarov; ktorí aj uderili na državu kresťanských Bulharov, obsahujúcnu v sebe i Vlachov naddunajských. Arpád bojoval nad dolným Dunajom a odsekol Vlachov od državy bulharskej; jeho syn Linutika bojoval proti Bulharom pod Dunajom.

32. Aký výsledok mala vojna Turko-Bulharov a Kozarov proti Simeonovi, kráľovi bulharskému?

Pod Dunajom nešfastný; lebo Simeon rýchle uzavrel pokoj s cisárom, oboril sa na Linutiku, pozbavil ho i života a naštval Pečencov i Kumánov proti doma, nad ustím Dunaja, pozostalým Turko-Bulharom a Kozarom. Následkom utrpenej vraždy tých doma pozostalých, museli Turko-Bulhari a Kozári opustiť územie nad ustím Dunaja.

33. Ako sa viedlo Arpádovi nad Dunajom?

Šťastnejšie; lebo nie len Vlachov odsekol od poddunajských Bulharov, ale aj, odnímuc im Zatisie a Sriem, obmedzil ich na Zagoriu (Transilvaniu). Stal sa tak súsedom Svatopluka I. na Potisi a pri Pannonii.

34. Kedy a ako bojoval Arpád proti Svatoplukovi I.?

Keď kráľ Arnulf (r. 892.) chcel vypudit Svatopluka I. z Pannonie, najal proti nemu horvatského Bracslava a turko-bulharského Arpáda. Arnulf uderil naňho od západu, Bracslav od juhu, Arpád od východu ale bez výsledku.

35. Kedy Arpád opanoval Pannoniu?

Ked po smrti Svatopluka I. a jeho najstaršieho syna, Predslava,^{*)} r. 896. povstaly trenice medzi Mojmirom II. a Svatoplukom II., Arnulf Bracslava a Arpáda opäť najal, aby sa vrhli na Pannoniu. Bojovali šťastne takže odňali Mojnírovi Pannoniu; ale toto víťazstvo stalo sa potom osudné pre Nemcov. Arnulf opanovanú Pannoniu sveril nie Arpádovi, ale Bracslavovi. To rozhnevalo Arpáda tak, že zahorel pomstou proti Nemcom. Ked na to cisár Arnulf 8. dec. 899. umrel, Arpád bezodkladne vrhol sa na Pannoniu a opanoval ju až po rieku Enžu.

36. Čo sa stalo so synami Svatoplukovými, Mojmirom II. a Svatoplukom II.?

Už po stratenej Pannonii (r. 896.) obmedzení boli na Moravu a Slovensko. Mojmir r. 899. vypudil sice brata svojho z Moravy a tak stal sa panovníkom slovensko-moravským; ale ked Čechov, ktorí boli už r. 895. odpadli od Moravy, chcel si podriadíť, zaplietol sa do vojny s Nemcami, takže musel uzavrieť s nimi mier. Dla podmienok mieru r. 901. Spytihněv Bořijovič obdržal Česko, Mojmir

^{*)} Z jeho mena povstalo meno Predslava, Predsburg, Pressburg, Prešporok.

Moravu a Slovensko. Od tej doby umlklo i meno Mojmíra II.

37. Kde a kedy zahynul Mojmir?

Obyčajne sa hovorí, že Mojmir II. zahynul vo vojne r. 907. pri Prešporku čo spojenec Nemcov proti Turko-Bulharom a Kozarom Arpádovým; ale na tomto tvrdení nenie pravdy ani za mak; lebo nespôsoblivý Aventín, na ktorého sa ľahkoverní priatelia tej mienky odvolávajú, písal až r. 1512., teda bol od doby Mojmíra až veľmi vzdialený. Krem toho tenže Aventin už na r. 902. píše, že Mojmir II. a Svatopluk II. v bitke proti Arpádovým Turko-Bulharom a Kozarom zahynuli; vo vojne Nemcov proti Turko-Bulharom a Kozarom r. 907. vypočítuje všeliké, skutočné i neskutočné národy a osoby, ktoré braly účasť v bitke, nespomína ale ani Mojmíra ani Moravo-Slovákov. Bez pochyby Mojmir II. buď umrel prirodzenou smrťou alebo, a to asi r. 906. vo vojne proti Čechom; lebo títo čo víťazi nad ním mohli opanovať Moravu.

38. Čo sa stalo s moravo-slovenskou državou po zahynutí Mojmíra?

Moravu až po Váh opanovali Česi, Slovensko medzi Váhom a strednou Tisou Po-

liaci, Potisie, Sriem a Pannoniu Arpádovi
Turko-Bulhari a Kozari.

* * *

39. Jaké boli osudy Slovenska po rozklade državy moravo-slovenskej?

Slovensko tvorilo považskú provinciu (provincia Vagi, Vagivareia) a náležalo ku Krakovu, čo hlavnému mestu. Hranicou jeho boli veľké Karpaty, Váh, Dunaj a čiara, ktorá sa tiahla od ustia Hronu vedľa strednej Tisy k Tatre. — Pod vládou poľskou bolo Slovensko až do Boleslava II., kráľa českého, ktorý ho (okolo r. 970) odňal Poľiakom a pripojil k Čechám; ale po jeho smrti (r. 999.) Boleslav Chrabrý, kráľ poľský, opäť odňal ho Čechom a pripojil k Poľsku, čo kniežatské údeľné kniežatstvo.

40. Ako dlho bolo Slovensko pod vládou poľskou?

Až do smrti Boleslava Chrabrého, ktorý umrel r. 1025.

41. Ako prišlo Slovensko pod korunu sv. Štefana I., kráľa Uhorského?

Ked Mečislav II., kráľ poľský, po smrti otca svojho, Boleslava Chrabrého, pozbavil

brata svojho, Otto-Bezpréma, Slovenska, zasníbil dcéru svoju sv. Imrichovi, kraľovičovi uhorskému, a dal mu za veno Slovensko. Od tej doby toto zostało pod korunou uhorskou čo údeľné kniežatstvo a za doby Arpádovskej (do r. 1300) udeľované bývalo kraľovičom a nástupníkom kráľov uhorských.*)

* * *

42. Aké územie z državy moravo-slovenskej podmanil si Arpád?

Ked Arpád so svojimi Turko-Bulharmi a Kozarmi opanoval bol Zatisie a Sriem, r. 900 podmanil si aj Pannoniu; po zahynutí Mojmíra II. i dočne čili čierne Uhorsko.

43. Ako sa to stalo, že Arpádovi Turko-Bulhari a Kozari nazvaní boli Uhrami?

Stalo sa to tak, že sa boli osadili medzi Slovanmi dolného čili čierneho Uhorska, a tak, ako tamejší pozostalí Slovania, i oni Uhrami nazvaní boli.

44. Akého jazyka boli Arpádovi Turko-Bulhari a Kozari?

Turko-Bulhari boli jazyka slovanského; Kozari ale lišili sa od nich len nárečím,

*) Vidz „Dejepis Slovákov“. Napísal Fr. V. Sasinek, Ružomberok, 1895. str. 25. atď.

preto aj oba tieto národy splynuly v jeden národ uhorský so slovanskými v čiernom Uhorsku pozostalými súkmenovcami.

45. Kedy meno „Uhor“ a „Uhorsko“ prenesené bolo i na Pannoniu?

Meno „Uhor“ prenesené bolo na obyvateľov Pannonie, keď Arpád opanoval Pannoniu; meno „Uhorsko“ ale prenesené bolo na Pannoniu, keď sv. Štefan I., kráľ uhorský, r. 1002. podrobil čierne Uhorsko svojej korune.

46. Z ktorých čiastok záležalo Uhorsko za doby sv. Štefana?

Uhorsko záležalo: a) z Pannonie až po viedeňskú horu; b) z pred- a zadunajského Sŕiemска; c) zo Zatisia až po rieku Maroš; d) z Potisia až po čiaru, ktorá tiahla až po solný hrad (*castrum salis*), totižto po Spiš a podkarpatské Rusko; e) Slovensko medzi Dunajom a malými i veľkými Karpatmi.

47. Kedy dostalo Uhorsko terajšie hranice?

Uhorsko utratilo v Pannonii pred sv. Štefanom (pod veľkniežatom Jesom) územie od Enže po viedeňskú horu, po sv. Štefanovi

(pod kráľom Samuelom) územie od viedeňskej hory až po Lajtu; naproti tomu ale rozšírilo hranice pod sv. Štefanom nad Maroš, pod sv. Ladislavom k rieke Morave a na podkarpadské Rusko, pod kráľom Kolomanom na Zagoriu (Erdély), pod kráľom Štefanom II. na Spiš.

48. Aké národy bývaly v Uhorsku za doby sv. Štefana?

Slovania rozličného nárečia, asíce Slovenci v Panonii, Slováci na Slovensku a medzi Tisou a Dunajom, v Zatisi Turko-Bulhari, Kozari a pozostalí ta drievni Slovania, tak že sv. Štefan mohol povedať v Napomenutiach daných synovi svojmu Imrichovi, že Uhorsko je „*regnum unius linguae*“, t. j. kráľovstvom jedného jazyka. Táto národopisná tvárnosť Uhorska zmenila sa pod sv. Štefanom, keď r. 1030. podrobiac Achtuma, dostał pod korunu uhorskú Vlachov nad Marošou. Po sv. Štefanovi, a sice pod kráľom Šalomonom, prišli Pečenci (Benesyők), pod sv. Vladislavom Polovci (Palóczk) čili Kumáni, ktorých sfahovanie sa do Uhorska tým viac opätovalo sa pod kráľom Kolomanom, Štefanom II., najviac ale pod Belom IV.

49. Akej národnosti boli Pečenci a Polovci?

Pečenci a ich súkmenovci Polovci boli a sú národnosti od národnosti Arpádových Bulharov a Kozarov odchodnej, národnosti maďarskej; lebo: *a)* náležali ku kmennu mongolskému za Volgou; nie ale ku kmennu slovanskému pod Volgou; *b)* Konštantín cisár menuje ich Mazarmi, a arabskí dejepisci ale Madžarmi čili Maďarmi; *c)* boli nie súkmenovcami, ale úhlavnými; nepriateľmi Arpádových Turko-Bulharov a Kozarov, tak že tito museli pred nimi ustopovať na západ; *d)* keď Arpád so svojimi Turko-Bulharmi a Kozarmi už bol tu pred Karpatmi, Pečenci a Polovci pod menom Maďarov (Mazarov a Madžarov) boli za Karpatmi; *e)* v starých diplomoch ich osobné mená a mená miest, kde sa osadili, sú maďarské; *f)* keď ich nutili prijať kresťanstvo a opustiť život kočovný, slúbili to učiniť pod tou podmienkou, že ich ostatne nechajú pri svojich obyčajoch, teda i pri jazyku; *g)* starí dejepisci nazývajú Turko-Bulharov Hunami, pred Volgou bývavšími, nie však Hunami, inenú Pečencov a Polovcov, za Volgou bývavších; *h)* diplomy 13. storočia menujú ich Neuhrami (Neugri); *i)* Rogerius, opisujúci vpád Tatarov do

Uhorska, naznačil o Kumánoch, že ich Uhri mali za špehúňov tatarských, od Tatarov vopred poslaných, aby sa naučili mluviť v Uhorsku domácej: tade ich mluvia maďarská nebola mluvou v Uhorsku domácou; *k)* Byzantinci menujú Arpádových Bulharov a Kozarov Turkami, nie tak Pečencov a Kumánov; *l)* Kumáni na Potisi bývali hromadne (kompaktnie), mali temer zemanské výsady, podriadení boli palatínovi a tvorili štát vo štáte; teda nemali príčiny opustiť svoju národnosť; *m)* o královi Sigmundovi poznáčeno je, že čo znalec mnoho jazykov, znal i kumánsky: teda ešte i za doby jeho mluvia maďarská menovala sa kumánskou.

50. Akého jazyka teda boli Arpádovi Turko-Bulhari a Kozari?

Boli jazyka bulharsko-slovanského; lebo *a)* cisár lev (r. 911.) praví o nich, že slovanskí poddunajskí Bulhari lišia sa od nad-dunajských Turkov (Bulharov a Kozarov) len kresťanským náboženstvom a zmiernenými mravmi; *b)* Arpádových Turkov (Bulharov a Kozárov) dejepisci menujú Hunami a Cedrenus (r. 1057) menuje Hunov Slovanmi; *c)* Helmoldus (r. 1168.) počíta Uhorsko k Slovanom, poneváč — vraj — ani pova-

hou ani jazykom nenie rozdielne; d) slovanské výrazy v starých diplomoch: krales, kmetones, dicii, dvernici (tavernici), župan, pravda, duševnici, udvornici, pristaldi, dravciari, atď. poukazujú na slovenskú tvárnosť drievneho Uhorska.

51. Aké slovenské slová dostaly sa do maďarskej mluvy?

Ačkolvek terajšia mluva maďarská utvoria mnoho nových a vytvorila z lona svojho mnoho slovanských slov, predsa je ešte mnoho týchto v nej; a je ich tým viac v starej maďarčine a u ľudu; tak

a) v kruhu rodinnom: unoka, vnuč; déd, dedo; dajka, dojka; család, čeľaď; bába, baba atď.

b) v prírodnách: bab, bôb; rozs, raž; gomba, huba; kalász, klas; eczet, ocet; aczél, oceľ; szalma, slama; széna, seno; szarka, straka; veréb, vrabec; ikra, ikra; bika, býk atď.

c) v hospodárstve: gereblye, hrable; kasza, kosa; kosár, košiar; parlag, prieloh; ugar, úhor; barázda, brázda atď.

d) v remesle: takács, tkáč; bodnár, bednár; asztalos, stolár; esztergályos, struhár; molnár, mlynár; kovács, kováč; beretva, britva; ecset, štetka; villa, vidla; kulcs, klúč atď.

e) v kupectve: pénz; peniaz; mérő, miera; köböl, kbel; kalmár, kramár; kupecz, kupec; bódé, búda; akó, okov; vitorla, vetrilo atď

f) v sociálnom živote: társ, tovaryš; barát, brat; szolga, sluha; szomszéd, súsed; druszó, druh; paraszt, prostý (človek); pásztor, pastier, komornyik, komorník atď.

g) v kuchyňstve: kalács, koláč; kovász, kvas; galuška, haluska; ganicza, džgance; szelence, solnička; medencze, medenica; pecsenye, pečenka; kása, kaša atď.

h) vo vojenstve: strázsa, stráž; trombita, trúba; baj, boj; kard, kord; víťaz víťaz atď.

i) v obleku: szoknya, sukňa; palást, plášt; kabát, kabát; hazocha, hazucha; gunya, huňa; köpenyeg, kepeň, kepienok; sapka, čiapka atď.

k) v súdobníctve: pör, pra; panasz, ponos; vad, vada; koloda, klada atď.

l) v slovesách: babrálni, babraf, papraf; pirulni, pýrif sa; parancsolni, porúčať; reteszlni, zarefaziť; forgatni (vorgatni), vrhať (vorgaf); párolni, párif; szabadítani, oszvobodíť; mázolni, mazaf; csapni, čapnúť; csinálni, činíť atď.

m) v príavných menách: tarka, strakaty; zöld, zelený; bolond, bludný; görbe, hrbatý; alázatos, polazný; hunyázkodó, ochúňavý; pa-

pulyás, papuľatý; mocsáros, močaristý; szabad, svobodný; kemeň, (tvrdý) ako kameň atď.

n) v rybárstve: hárcsa, hrča; pistrang, pstruh; kárász, karas; kapor, kapor; csuka, štuka; rák, rak; mény, mieň; ladika, lôdka; csónok, člnok atď.

o) v izbovom náradí: asztal, stôl; abrosz, obrus; ábrazat, obraz; bődön, bedna; szekrény, skriňa; villa, (vidla), vidličky: kályha, kachle; kalamáris, kalamár; párná, perina; vánkos, vankúš; dunha, duchna; lóczza, lavica atď.

52. Z ktorého slovanského nárečia prešly slovanské slová do maďarčiny?

Z bulharsko-slovanského; lebo nachádzajú sa v maďarčine:

a) slová bulharsko-slovanské: ponyva, poňva; tepső, ťapša; agár, zagár; várni, variti atď.

b) slová so vsívanou samohláskou: borona, brána; barázda, brázda; barát, brat; dorong, drúg; gerenda, hrada; garmada hromada; ganéj, hnoj; semét, smeť atď.

c) nosovky: szombat, sobota; gerenda, hrada, rend, riad; dorong, drúk; szomszéd, súsed; gomba, huba atď.

53. Kde prešly bulharsko-slovanské slová do maďarčiny?

V Zatisí, kde sa boli Turko-Bulhari a Kozari s rodinami svojimi pôvodne osadili a odkiaľ činili výbojné výlety do Sriemu a Pannonie; medzi nich sa potom osadili maďarskí Pečenci (*terra Bissenorum, Böszörmény*) a Polovci (*terra Cumanorum, Paláczok, Kunság*) a prevzali od nich bulharsko-slovanské slová.

54. Kedy prišli Nemci do slovanského Uhorska?

Nemci už pod otcom sv. Štefana prichádzali do Uhorska; ale ešte viac za doby sv. Štefana tiahli sa za jeho manželkou, Gizellou. Keď jeho syn, Imrich, nerád to videl napomínal ho, že príchod Nemcov bude len k dobrému krajinie; lebo — vraj — krajina jedného jazyka (slovanského) bola by slabá, kdežto Nemci počet obyvateľov rozmnožia a so sebou vzdelenie do nej prinesú. — Ešte viac umiestili sa Nemci v Uhorsku pod kráľom Petrom Gesom II., najviac ale pod Andrejom II., ktorý do Ugorie a Zagorie (Sedmohradská) uvádzal nemeckých rytierov, a títo na pozemkoch svojich osadzovali Nemcov.

55. *Ci sa v Uhorsku osadzovali aj Taliani?*

Nie; lebo v diplomoch a zákonoch spomínaní Latiní neznamenajú Talianov, ale rimsко-katolíkov buď glagolského alebo latinského obradu.

56. *Čo boli ti, v diplomoch a zákonoch uhorských spominaní Ismaeliti?*

To boli Arpádovi Bulhari a Kozari, ktorí pre svoje náboženstvo mohamedánske nazvaný boli Ismaelitami, Saracenmi, Agarenmi a Turkami.

57. *Prečo v starých diplomoch tak spôtvorené sú mená slovenských miest a osád?*

Chybou úradných pisárov a prepisovateľov, ako aj ľubovôľou vlastníkov, ktorým do rúk prišly tie mestá a osady. Boly totižto časy, že najprv výbojní bulhari, potom ale Polovci (Kumáni) stáli v úradoch a najvyšších krajinských hodnosťach a tak tie slovenské slová a mená miest a osád dľa svojich úst písali alebo na svoj jazyk premieňali; na pr. chrasť, charaszt; chlum halom, Struháry, Stugáry, Esztergály; Privodie, Privoge, Privigye; Ostrý hon, Ostrihom, Esztergom; Skalica, Zkalicium, Zakalicia, Zakolcia,

Zakolka, Szakolcza; Gbely, Egbell: Bohdanovce, Bogdanóc; Boleráz, Bolerad; Solník, Szolnok; Bielohrad, Fehérvár; Slaný Kameň, Slaukameň, Zalankaman atď.

58. *Kedy sa najviac premenila národopisná tvárnosť slovanského Uhorska?*

Ked' kráľ Bela IV. po r. 1241. povolal z rozličných strán Európy osadníkov, aby zaplnili miesta Tatarmi vypálené a spustošené.

59. *Ako sa to stalo, že meno Uhrov stotožnené bolo s menom Maďarov?*

Ačkoľvek meno Uhorsko (Ugoria Οὐγγροια, Ungaria) znamená pôvodne zem **u hōr**, t. j. medzi Dunajom a horami karpatskými ležiacu, teda je menom zemepisným, nie ale národopisným, a len pozdejšie prenesené je i na Pannoniu; predsa časom jeho obyvatelia buď všetci, bez rozdielu národopisnosti, zahrnovaní boli doňho, alebo len Maďari. Už z toho poznáť nesprávnosť užívania toho výrazu; lebo kto slyší meno *Ungarus*, nevie, má-li myšľ na ktoréhokoľvek obyvateľa Uhorska, alebo len na Maďara.

To nesprávne obmedzovanie mena *Ungarus* na Maďara povstalo asi:

a) Z nepoznania dejepisu, ktoré pozorujeme aj v najstarších domácich prameňoch.

Simon de Kéza (o. r. 1282.) a za ním *Anonymous Belae regis notarius* odvodzujú meno *Ungarus* alebo *Hungarus* od hradu *Ung* alebo *Hung*; čo dokazuje len ich nevedomosť, poneváč meno *Ugri* známe bolo v Európe dávno pred Arpádom a tento viedol svojich Turko-Bulharov a Kozarov cez Karpaty, ale po ľavom brehu dolnieho Dunaja do Zatisia. — Simon de Kéza zná len tých Kumánov, ktorí prišli do Uhorska už pod Belom IV. o. r. 1238. Tých maďarských Polovcov (Kumánov), ktorí boli prišli pod kráľom Salomonom, sv. Vladislavom a Kolomanom cez Karpaty do Uhorska, chybne pokladal za národ o. r. 892. Arpádom do Uhorska uvedený a tak Maďarov pred r. 1238. prišlých podstrčil Arpádovi a prilepil na nich nejapne od Hungu etymologisované (odvodzované) meno *Hungarus*. Takou nevedomosťou meno generické (všeobecné) obmedzené bolo na Pečencov a Polovcov, čili na Maďarov.

b) Ako Pečenci a Polovci (*Besenyők és Kúnok*) pred r. 1238., tak aj tíže po r. 1238. prišli do Uhorska mali jazyk maďarský: teda Verbőczi dľa panujúcej chybnej mienky tam tých pokladal za prišlých s Arpádom Hungarov, pozdejšie ale prišlých Kumánov mal za súkmencov Arpádových Hungarov; mal

len tých za opravdivých Hungarov, ktorí mali mluvu maďarskú. Tak meno Hungarov i v zákonníku Verbőcziho stotožnené bolo s menom Maďarov. Učinil to však Verbőczi aj zo záští politickej, aby získal Kumánov a všetkých, ktorí mali mluvu maďarskú, kráľovi Janovi Zapoľskému, vložiac do zákonníka, (III. 25), že po sedliackej vojne (r. 1515) práva presídlovania sa pozbavení boli: Slavi (Slovenci), Česi (Slováci), Sasi, Nemci, Rasciani čili Serviani a Vlachovia, nie však Maďari, menovite maďarskí Kumáni a Filistei. Tých vyhlásil za bezprávnych, ktorí neboli Maďarmi a po strane Zápoľského. Jemu boli len tí, ktorí mali mluvu maďarskú Hungari právni; tí ale, ktorí nemali mluvu maďarskú, Nehungari, ľudia bezprávni. Tak Uhorsko vyhlásené bolo za krajinu Maďarov, za Maďarország.

c) Túroči, ktorý doplnil Simona de Kéza všelijakými dodatkami a bájkami, praví že Maďari čili Huni po latinsky menujú sa *Hungari*. Koľko v tomto slov, toľko nesmyslov. Predsa sú nevedomci, ktorí z politickej chúťky radi by stavali dejepis Uhorska na jeho nesmysly. *Ungari* boli medzi Dunajom a Karpatmi dávno pred Arpádom. *Huni* čili *Bulgari*, ktorých Arpád priviedol do

Uhorska, bývali pred Volgou, Maďari (Mazari, Madžgari) čili maďarski Pečenci a Polovci ale za Volgou; ako teda mohol a smel tie rozličné národy strčiť pod jeden klobúk? Takteda meno *Ungaria* nesprávne stotožňuje sa s Magyarországom, a meno *Ungarus* s Maďarom.

60. Či Maďari vydobyli si Uhorsko mečom výbojnym?

Arpád so svojimi slovanskými Bulharmi a Kozarmi mečom nadobudol Potisie, Srem a Pannoniu, nie však Slovensko, ktoré sv. Štefan I. až po r. 1025. opanoval; ale Maďari, t. j. Pečenci a Polovci prijati boli z milosti kráľov sv. Vladislava, Kolomana a Belu IV.

